



Kennisplatform
Integratie &
Samenleving



Toolkit tijdig signaleren en voorkomen van achterlating

*Informatie, lesmateriaal
en tips voor leerkrachten
en professionals in en
rond het onderwijs.*

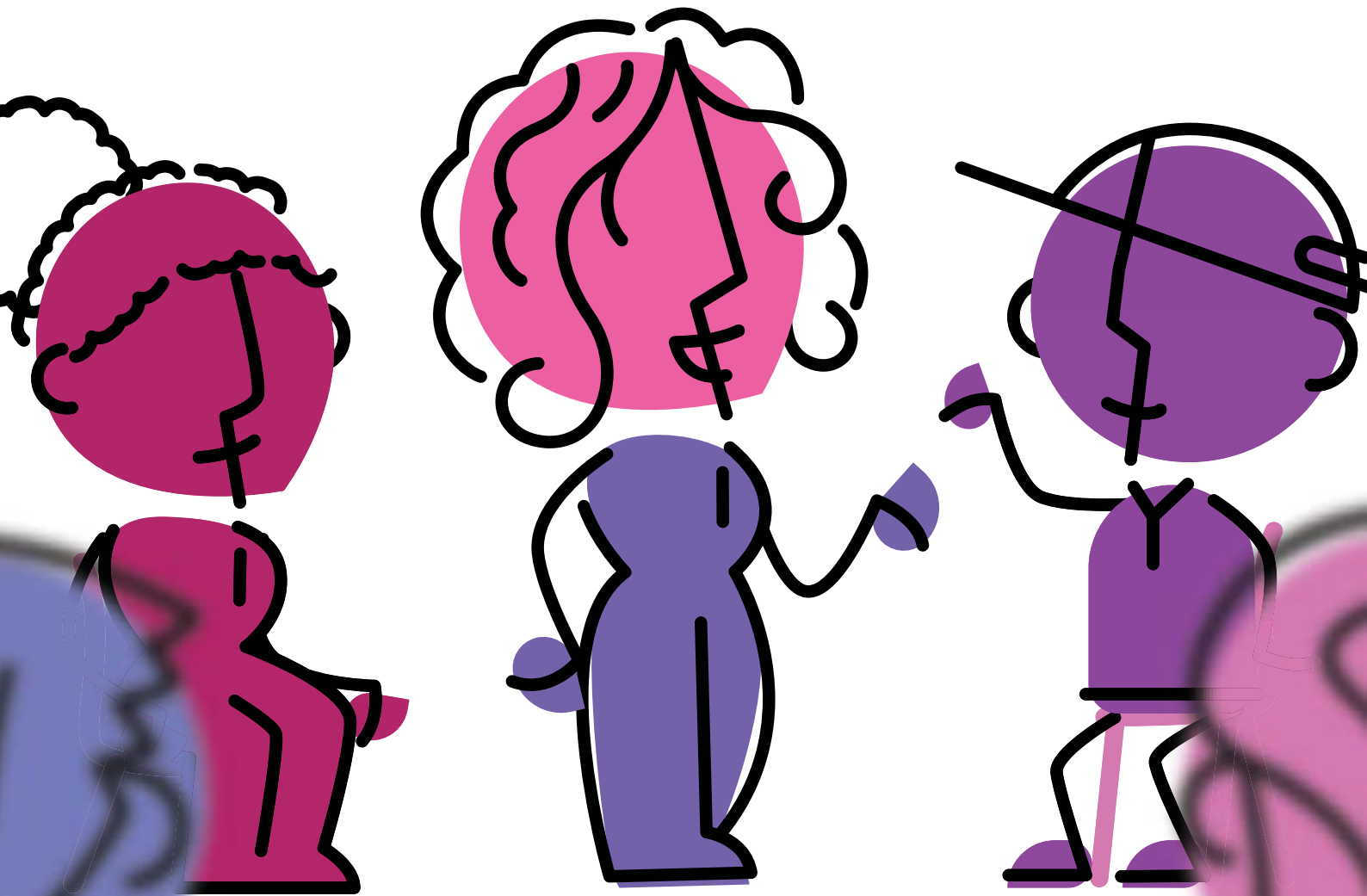
Auteurs
Eliane Smits van Waesberghe
Micky Out

Inleiding

In deze toolkit geven we informatie over achterlating van kinderen in het buitenland door hun ouders, en geven we u als leerkracht of onderwijsprofessional tools om achterlating bespreekbaar te maken met leerlingen.

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) doet al vanaf 2016 onderzoek naar achterlating. Zo deden we eerst onderzoek naar welke kinderen achtergelaten worden: wat is hun geslacht, migratieachtergrond, leeftijd en in wat voor gezin groeien zij op? Aan de hand van dat onderzoek hebben we nu een duidelijker beeld van achtergelaten kinderen en wat mogelijke signalen kunnen zijn die er op duiden dat het risico van achterlating aanwezig is.

Met deze toolkit kunt u als leerkracht of professional achterlating bespreekbaar maken met leerlingen, in een door uzelf gekozen context. U kunt dit bijvoorbeeld doen tijdens een vak als maatschappelijke vorming. Deze toolkit gaat eerst in op wat achterlating is: wat is de definitie, wat zijn de kenmerken van jongeren en wat zijn de kenmerken van gezinnen waarin achterlating relatief vaak voorkomt? Kenmerken en lijstjes kunnen soms leiden tot stereotiepe beeldvorming, in dit geval over achterlating. Dit is allerminst onze bedoeling. De bedoeling is ondersteuning te bieden bij gesprekken tussen leerlingen onderling en tussen leerkrachten/ professionals in en rond het onderwijs en de leerlingen.



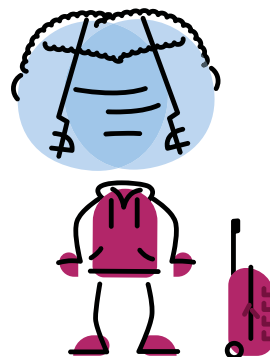
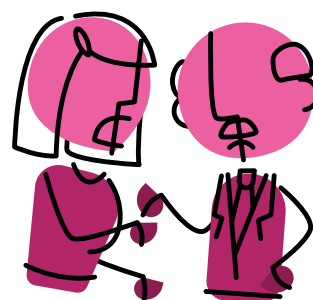
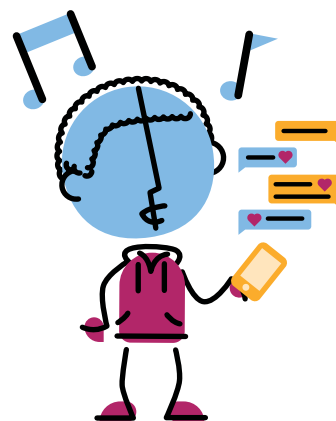
Wat is achterlating?

Bij achterlating wordt een kind, jongere of volwassen vrouw of man, tegen haar of zijn wil in het buitenland achtergelaten, terwijl de rest van het gezin /de familie in Nederland blijft. Er is daardoor een onvrijwillige breuk met de sociale omgeving in Nederland.

Achterlating gebeurt vaak op initiatief van echtgenoot, ouder(s) of familie. De jongere wordt vaak onder het mom van vakantie naar het buitenland meegenomen. Vervolgens worden reis- of verblijfsdocumenten afgenomen, waardoor hij/zij niet meer terug kan keren. Het slachtoffer verkeert in het buitenland veelal in een afhankelijke en/of geïsoleerde positie. Een reden voor ouders om een kind achter te laten, is vaak dat zij vinden dat hun kind teveel 'verwesterst'. Of zij willen bijvoorbeeld (vermeend) wangedrag voorkomen, zoals verkeerde vrienden, slechte schoolprestaties, of homoseksueel gedrag.¹ Ouders zien achterlating vaak als een heropvoedingsstrategie, die zij inzetten als hun kind – in hun ogen – dreigt te ontsporen in de Nederlandse samenleving.²

Wanneer beide ouders gezag hebben over het kind, dan mogen zij de woonplaats van het kind (tot 18 jaar) bepalen. Zij mogen, juridisch gezien, ook besluiten dat het kind in het buitenland moet verblijven.³ Bijvoorbeeld bij familie, of op een kostschool. In het geval van achterlating ligt het echter anders. Bij achterlating laten ouders het langdurig na om hun kind in voldoende mate te voorzien van basisbehoeften zoals voeding, kleding, onderdak, bescherming, (medische) verzorging en leefruimte. Daarom is achterlating een vorm van kindermishandeling (zie wettelijk kader). Ook als ouders denken in het belang van hun kind te handelen.⁴ Het heeft ernstige gevolgen voor een kind als hij/zij zomaar uit de vertrouwde omgeving wordt gehaald.⁵

Het kind komt namelijk terecht in een land dat zij/ hij niet (goed) kent en waar zij/hij de taal niet (goed) spreekt. De cultuur en levensomstandigheden kunnen anders zijn dan hij/zij gewend is. Dit heeft een grote impact op een kind. Daar komt ook nog bij dat achterlating vaak gepaard gaat met sociale en psychische druk en/of fysiek geweld. Ouders zijn zich vaak niet bewust van de ernstige traumatische gevolgen die achterlating voor een kind kunnen hebben.



1 [Factsheet Achterlating](#) (2018).
2 [Achterlating en huwelijksdwang: juridische mogelijkheden](#) (2020)
3 Brochure [Wat zegt de wet? Wat kun je doen als professional?](#). (2015).
4 [Achterlating van jongeren in het buitenland](#) (2019)
5 [Achterlating en huwelijksdwang: juridische mogelijkheden](#) (2020)

Wettelijk kader

Achterlating is een vorm van kindermishandeling en/of verwaarlozing⁶

Achterlating is op zich geen strafbaar feit dat omschreven is in het Wetboek van Strafrecht of in andere wettelijke regelingen waarin strafbare gedragingen omschreven staan. Ouders kunnen echter wel vervolgd worden voor het achterlaten van hun kind(eren) als er rondom die achterlating sprake is van strafbare feiten. In die gevallen biedt het Wetboek van Strafrecht verschillende strafbepalingen die van toepassing kunnen zijn. Wederrechtelijke vrijheidsberoving is bijvoorbeeld strafbaar via het Strafrecht. Het Civiel Recht biedt met de intreding van de Wet Tegengaan Huwelijksdwang de mogelijkheid om onder dwang gesloten huwelijken nietig te verklaren en kindhuwelijken te voorkomen⁷.

Als ouders hun kind(eren) achterlaten en dus het belang van hun kind niet dienen, wordt in de regel achterlating als kindermishandeling beschouwd. Ook als ouders denken in het belang van hun kind te handelen.

Ouderlijk gezag: rechten én plichten

Alle minderjarigen staan onder gezag. Als het gezag door de ouder(s) wordt uitgeoefend, heet het gezag ouderlijk gezag. Zijn er geen ouders (meer) om het gezag uit te oefenen, dan oefent een voogd het gezag uit. Gezag uitgeoefend door een niet-ouder (voogd) heet voogdij. Wie het gezag heeft over een kind (tot 18 jaar) mag in principe de woonplaats van dit kind bepalen. Hebben beide ouders gezag, dan moeten zij beiden instemmen met vertrek naar en permanent verblijf in het buitenland. Gezag

houdt rechten én plichten in van ouders tegenover hun kinderen met betrekking tot verzorging en opvoeding. Dit betekent dat ouders het recht hebben om naar eigen inzicht hun kind te verzorgen en op te voeden. Zij kunnen en mogen onder andere de woonplaats van hun kind bepalen: zo nodig verblijft het kind in het buitenland zonder de ouders. Uitgangspunt is echter dat het 'gekregen' ouderlijk gezag van ouders uitgeoefend moet worden in het belang van hun kind. Ouders zijn verplicht het belang van hun kind te dienen. Wanneer ouders terugkeren naar Nederland en het kind achterblijft in het buitenland kan er sprake zijn van kindermishandeling, aangeduid met de term achterlating.

Bij achterlating is er sprake van misleiding van de jongere: de jongere reist onder valse voorwendzelen naar het buitenland (doorgaans onder het mom van vakantie). De reis- en verblijfsdocumenten worden meestal afgenomen, er is geen ticket voor de terugkeer en de jongere is niet voorbereid op het langere verblijf in het buitenland. De jongeren hebben geen of beperkte toegang tot communicatie met familie of vrienden, bijvoorbeeld omdat de telefoon en/of laptop ook afgepakt wordt.

Kindermishandeling

Om te bepalen of een geval van achterlating geldt als kindermishandeling, wordt gekeken naar verschillende factoren. Onder andere naar de omstandigheden waarin het kind verblijft: het al dan niet hebben van een vervangende opvoeder, de verblijfplaats van de jongere, de toegang tot gezondheidszorg en de ruimte voor ontwikkeling. Een belangrijk criterium is toegang tot onderwijs. Alle kinderen van 5 tot 16 jaar behoren volgens de Leerplichtwet naar school te gaan. Jongeren die na hun 16e nog geen startkwalificatie hebben, moeten tot hun 18e onderwijs volgen. Ouders zijn strafbaar als ze hun kind in het buitenland achterlaten zonder ontheffing van de leerplicht aan te vragen.

De rechter heeft de mogelijkheid om het gezag van de ouders (tijdelijk) te beëindigen indien zij hun kinderen hebben achtergelaten. Ouders hebben dan (tijdelijk) geen zeggenschap meer over hun kind(eren). Als het kind al in het buitenland verblijft, is een gezagsmaatregel ook mogelijk.

6 Dit wettelijk kader is in samenwerking met de juridische adviseurs van het Landelijk Knooppunt voor Huwelijksdwang en Achterlating ontwikkeld.

7 Brochure [Wat zegt de wet? Wat kun je doen als professional?](#) (2015).

Animatie Professionals

In deze animatie wordt uitgelegd wat achterlating betekent, wat signalen kunnen zijn en dat u bij vermoedens advies kunt vragen aan het [Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating](#).

Kenmerken van achterlating

Achterlating vindt niet zo maar plaats. Er is vaak sprake van conflicten in de opvoeding en in de relatie tussen ouders en kinderen. Bij gedwongen achterlating kunnen die conflicten allerlei vormen aannemen, zoals huiselijk en eengerelateerd geweld en huwelijksdwang.

Een extra ingewikkelde dimensie bij achterlating is het feit dat mensen met een migratieachtergrond te maken hebben met verschillende rechtssystemen in het land van herkomst en het land van vestiging. Dit kan de hulpverlening bemoeilijken, omdat het rechtssysteem anders wordt toegepast.

Mogelijke signalen van achterlating:

- Verblijf in het buitenland in een sterk afhankelijke en geïsoleerde positie. Het kind wordt tegen haar/zijn wil achtergelaten bij familie of een kostschool en kan niet op eigen kracht terugkeren naar Nederland. Paspoort, reisdocumenten en telefoon worden afgenomen, waardoor het moeilijk wordt om contact met ouders en vrienden te onderhouden.
- Een onvrijwillige breuk met de sociale omgeving in Nederland.
- Weinig sociale contacten en beperkte bewegingsvrijheid. Het kind komt terecht in een vreemde omgeving en spreekt vaak de taal niet, waardoor zij/hij weinig sociale contacten heeft en het ook moeilijk is om deze contacten op te bouwen. Het kind wordt streng in de gaten gehouden door diegenen waarbij zij/hij achtergelaten is, waardoor het kind weinig privacy heeft en vaak niet zo maar alleen op pad kan/mag;
- Psychische druk en/of (dreiging met) geweld door ouders, huwelijkspartner en/of familieleden. Dit kan zich afspelen vóór achterlating – dus nog in Nederland – maar ná achterlating kan een kind ook psychische druk ervaren in het buitenland.
- Slachtoffers zijn veelal jongeren tussen 11 en 18 jaar.

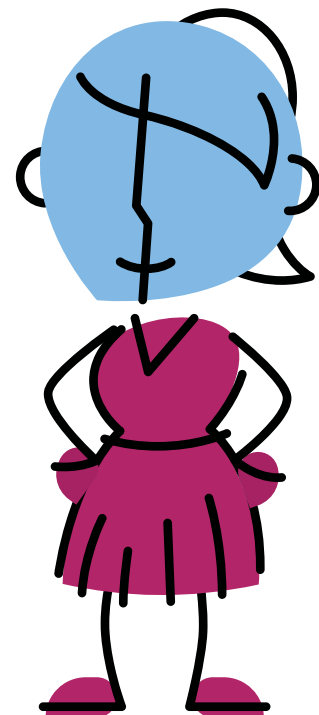
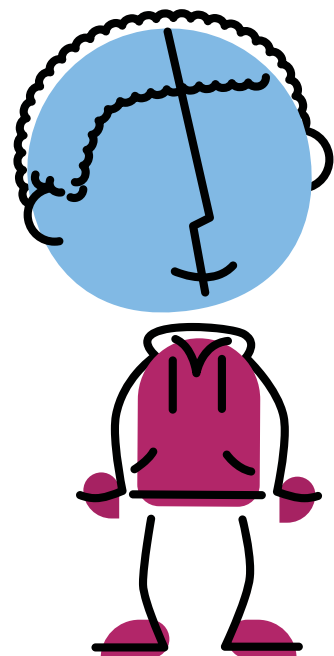
Kenmerken van achtergelaten jongeren:

Wie, leeftijd, landen en aantallen

Op basis van eerdere onderzoeken en casuïstiek van het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (LKHA) is er een aantal kenmerken te noemen van jongeren die worden achtergelaten. Het is van belang om voor ogen te houden dat het om een zeer kleine fractie gaat van het totaal aantal jongeren uit gezinnen met een migratieachtergrond.

Wie

Achterlating overkomt zowel jongens als meisjes. Het merendeel van de jongeren heeft een Nederlandse nationaliteit (of dubbele nationaliteit), of een verblijfsvergunning. De jongeren zijn (grotendeels) opgegroeid in Nederland. Zowel hoog- als laagopgeleide jongeren kunnen slachtoffer van achterlating worden. Soms worden ze in hun eentje achtergelaten, soms met een of meer broers of zussen.



Leeftijd

De leeftijd van jongeren die (zonder ouder) worden achtergelaten loopt uiteen. Uit eerder onderzoek blijkt dat 8 jaar de jongst genoemde leeftijd is, maar dat het voornamelijk gaat om jongeren in de leeftijd tussen 14 en 18 jaar. Jongeren in de leeftijd tussen 10 en 15 jaar krijgen eerder te maken met de dreiging van achterlating dan met achterlating zelf.



Landen

Achterlating vanuit Nederland komt voor in landen in Noord Afrika (Marokko, Algerije, Egypte), West Afrika (Guinee, Ghana, Nigeria), Oost Afrika (Somalië, Kenia, Ethiopië, Soedan), Zuidoost-Azië en in het Midden Oosten (Irak, Iran, Afghanistan, Turkije, Pakistan, India, Saoedi-Arabië, Syrië).

Aantallen

In 2014 werd voor het laatst een berekende omvangsschatting gedaan voor gevallen van achterlating. De schatting was dat er in twee jaar, respectievelijk in 2011 en 2012, tussen de 364 en 1631 gevallen van achterlating waren geweest.⁸ Uit onderzoek van KIS in samenwerking met het LKHA (2019), blijkt dat elk jaar naar schatting tussen de 150 en 800 jongens en meisjes met een migratieachtergrond door hun ouders achtergelaten worden in het buitenland.⁹

8 [‘Zo zijn we niet getrouwd’ \(2014\)](#)

9 [Achterlating en huwelijksdwang: juridische mogelijkheden \(2020\)](#)

Kenmerken van de gezinnen van achtergelaten jongeren

Achtergelaten jongeren komen relatief vaak uit samengestelde gezinnen. Dat wil zeggen, gezinnen waar tenminste één van de ouders kinderen heeft uit een vorige relatie. Doorgaans wordt het nieuwe gezin gevormd na echtscheiding of overlijden van een van de ouders. De problematiek speelt ook bij eenoudergezinnen met alleen een moeder of een vader. In bepaalde situaties spelen ouders (voor een bepaalde periode) een minder stabiele rol in het leven van de kinderen.

Een jongere is bijvoorbeeld op een bepaalde leeftijd door de ouders naar Nederland gehaald, na een aantal jaar te zijn opgevoed door grootouders of ooms en tantes in het buitenland.

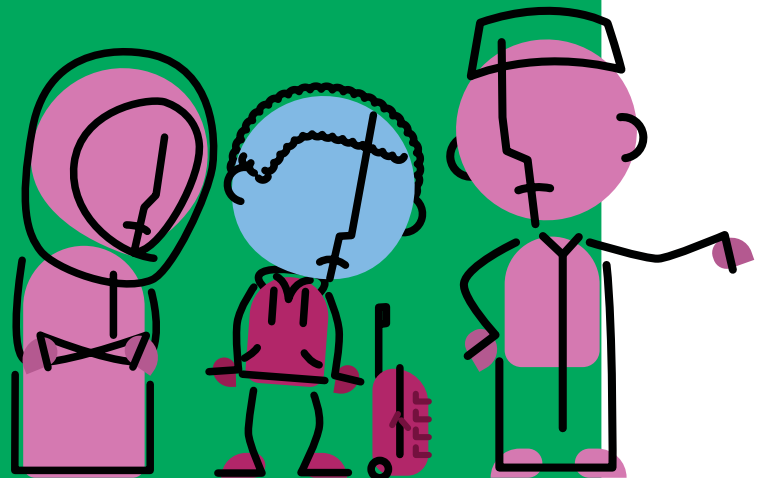
Ouders beslissen vaak niet individueel over achterlating. Het netwerk van de ouders, bestaande uit familie en bekenden in het land van herkomst, beslist vaak collectief over achterlating, of oefent druk uit op de beslissing.

Waar worden jongeren achtergelaten?

De omstandigheden waar jongeren na achterlating in terecht komen verschillen. Enkele voorbeelden:

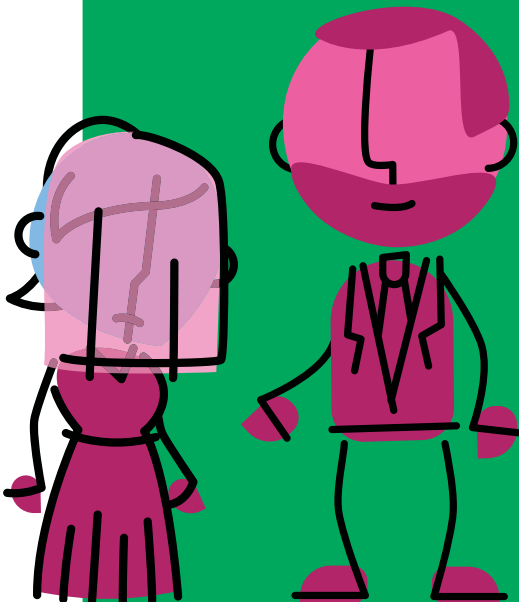
Achterlating bij familie

Jongeren komen bij familieleden in huis: opa en oma, een oom en tante. Dit geldt met name voor meisjes.



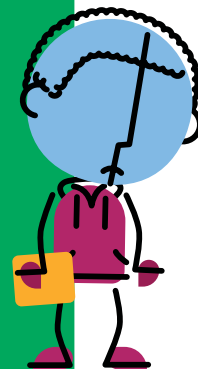
Achterlating bij een huwelijkspartner en/of schoonouders

Achterlating in combinatie met huwelijkswang treft doorgaans meisjes, maar bij jongens komt het ook voor. Na het gedwongen huwelijk kan een pas getrouwde jonge vrouw/man in huis komen wonen bij de schoonouders in het buitenland. Het kan ook zijn dat zij/hij daar met partner in een eigen huis komt te wonen.



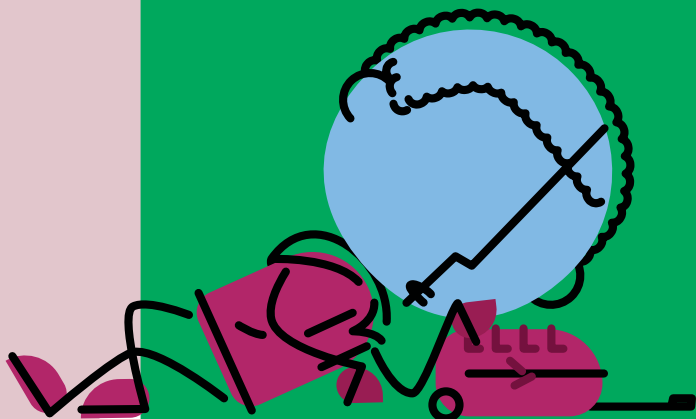
Achterlating op een kostschool

Sommige jongeren, dit geldt met name voor jongens, worden op een kostschool achtergelaten. De kwaliteit van onderwijs en verblijfsvoorzieningen op deze kostscholen is vaak slecht. Jongeren verblijven hier een aantal jaar, vaak zonder hun familie te zien of spreken.



Achterlating zonder verblijfplaats

Er zijn jongeren die alleen worden achtergelaten, soms met broer(s) en/of zus(sen), zonder dat er een verblijfplaats is geregeld. In deze gevallen is de positie van jongeren zeer slecht. Dikwijls zwerven ze op straat, hebben ze geen geld, en gaan ze niet naar school. Vaak zijn ze getraumatiseerd. Achterlating zonder verblijfplaats komt bijvoorbeeld voor als de moeder overleden is, de vader hertrouwt, en hij geen samengesteld gezin wilt.



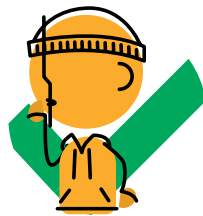
In gesprek met leerlingen: waar moet u rekening mee houden?



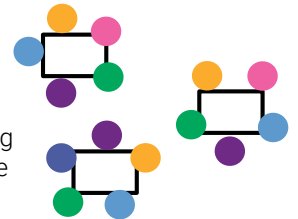
- Introduceer het onderwerp. Noem niet direct achterlating, maar open een gesprek met leerlingen over thuis, hoe het gaat thuis, hoe zij de opvoeding ervaren, ervaren zij hun ouders als strenge opvoeders of worden ze meer vrij gelaten, hanteren hun ouders dezelfde opvoedstijl? Als zij ervaren dat hun leefwereld anders is dan die van hun ouders, kan dat een gespreksonderwerp zijn om over door te praten. Hoe gaan zij daarmee om, wordt hier thuis over gepraat, hoeveel ruimte is er om invoelend te zijn over verschillende standpunten binnen hetzelfde gezin, etc.



- Bespreek vooraf de omgangsregels: elkaar uit laten praten, elkaar behandelen met respect, elkaar niet uitlachen, etc.



- Laat de leerlingen zo nodig eerst in groepjes uiteen gaan. Houd daarna een klassikale terugkoppeling van wat er is besproken in de groepjes.



- U kunt ten slotte het [filmpje](#) voor jongeren/leerlingen over achterlating laten zien.

- Na het filmpje kunt u aangeven dat wie daar behoefte aan heeft, eventueel een-op-een contact kan opnemen met u als leerkracht of een andere professional op school.
- Zorg voor nazorg, waar kunnen leerlingen terecht met meer vragen? Noteer zo mogelijk organisaties in de buurt die hen kunnen ondersteunen, zoals het Centrum voor Jeugd en Gezin.
- Verschillende factsheets geven meer informatie over laagdrempelige hulp bij opvoeding in gezinnen met een migratieachtergrond, zoals '[Opvoedondersteuning bij niet-westerse migranten en vluchtelingengezinnen](#)' van Pharos en '[Moeders van de tweede generatie](#)' van KIS.

Voorbeelden en inspiratie

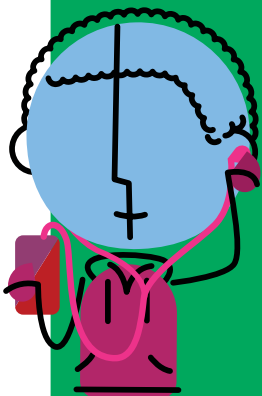
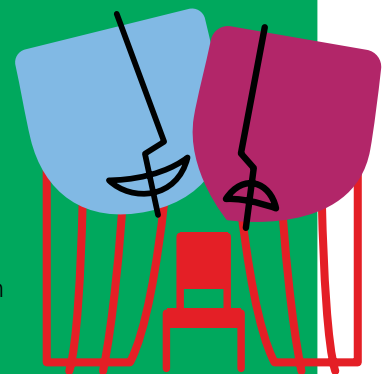


Lespakket Vrijheden

Om thema's als huiselijk geweld, (online) seksueel misbruik, eerge relateerd geweld en achterlating bespreekbaar te maken ontwikkelde de gemeente Rotterdam het lespakket [Vrijheden](#). Leerkrachten vanuit het vmbo, havo/vwo, mbo of hbo kunnen zich (gratis) inschrijven voor een aantal activiteiten waar het gaat over keuzevrijheid en thema's als huwelijksdwang en achterlating.

Toneelstuk 'Ik blijf hier'

Het toneelstuk '[Ik blijf hier](#)' gaat over achterlating. Het toneelstuk maakt jongeren duidelijk dat zij met hulp van iemand op school (een mentor of zorgcoördinator) achterlating kunnen [voorkomen](#). Ervarensdeskundigen komen ook aan het woord en gaan in dialoog met de klas, zoals te zien in dit [filmpje](#).

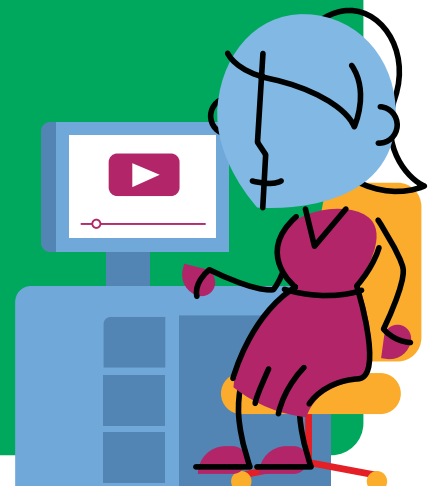


Podcastserie 'Liefde kent geen dwang'

In maart 2021 lanceert het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (LKHA) een nieuwe podcastserie: [Liefde kent geen dwang](#). De serie bestaat uit vier afleveringen en gaat in op de verhalen die schuilgaan achter (on)vrije partnerkeuze, liefde en loyaliteit binnen verschillende gemeenschappen en de aanpak van huwelijksdwang en achterlating. Ervarensdeskundigen, professionals en sleutelfiguren komen aan het woord.

Video's huwelijksdwang

Het LKHA en Fier maakten drie [video's](#) over huwelijksdwang. In de video's staan de waargebeurde verhalen van slachtoffers en de confronterende uitspraken van hun familie centraal.



Waar moet je op letten bij verwijzing naar de juiste hulp?

Bij vermoedens:

Vertel leerlingen dat zij altijd bij u terecht kunnen voor hulp.

U kan bellen met Veilig Thuis (0800 2000) voor advies over vermoedens van mogelijke achterlating.
U kunt ook terecht bij de professionals van het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (070 3454319).



Vertel de leerling dat hij/zij in het buitenland altijd contact op kan nemen met de Nederlandse ambassade (+31 247 247 247) als hij/zij hulp wil.

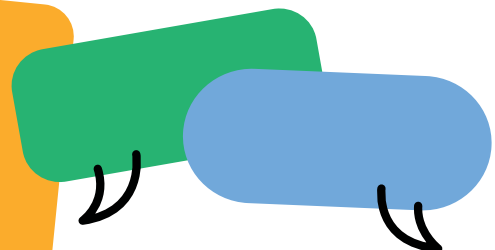
Bijvoorbeeld omdat de leerling gedwongen wordt achtergelaten of gedwongen wordt in het buitenland te trouwen. Jongeren kunnen ook contact zoeken via WhatsApp (+31 682 387 796).

Jongeren hebben de mogelijkheid om anoniem te chatten met Fier.

Fier is het landelijk expertise- en behandelcentrum op het terrein van geweld in afhankelijkheidsrelaties.

Ook op het gebied van achterlating en huwelijksdwang hebben zij ervaring. De chat is ook 's avonds en in het weekend bereikbaar.

Zie: <https://www.fier.nl/chat>



Voor verdere informatie over vermoedens van achterlating en stappen die daarbij te nemen zijn verwijzen we u naar de brochure '[Achterlating van jongeren in het buitenland](#)' die KIS ontwikkelde samen met het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating. In deze brochure staan handvatten voor professionals en vrijwilligers om achterlating te signaleren en voorkomen. U vindt hier ook een aantal tips voor het voortgezet en middelbaar (beroeps) onderwijs.



Financier:	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs:	Drs. E. Smits van Waesberghe M. Out, MSc
Omslag:	Luc Parhan Illustration
Illustraties binnenwerk:	Luc Parhan Illustration
Ontwerp:	Luc Parhan Illustration
Uitgave:	Kennisplatform Integratie & Samenleving P/a Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving:
<http://www.kis.nl>.

ISBN 978-94-6409-074-1

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2021.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

